

קול פהיכל

קול פהיכל:
077-2115136

לימוד ענייני הפקדת הנהגות בזמן שיהיה קיים במהרה בימינו

ירושלים הבנויה - כעיר שחוברה לה יחדיו

הגאון רבי שמחה הכהן קוק זצ"ל רב ואב"ד רחובות • מתוך שיחה שנאמרה בשנת תש"מ. נכתב ונמסר למערכת ע"י תלמידו הרב יהושע וייסניגר

יטו סד שם ירושלים אף הוא - כדין וכדין.

ג. שבעה דברים נבראו קודם לעולם, גן עדן, ותורה, צדיקים ישראל כסא הכבוד, ירושלים ומשיח בן-דוד. ומבאר הכוזרי במאמר ג': "תכלית הבריאה - התורה. נושאה - הצדיקים, ובתוכה כסא הכבוד. הצדיקים - ישראל, ולאלה ראוי המיוחד שבמקומות - ירושלים. אם נבאר את דברי ריה"ל בכוזרי כפי שנתבאר מאמר חז"ל תהא משמעות נוספת "לעיר שחוברה לה יחדיו". הקדושה בה קדש הוביל את עולמו ג' מעגלים לה. עולם, שנה נפש (כמבואר בספר יצירה), בעולם - א"י, בא"י - ירושלים, בירושלים - מקום המקדש, במקדש - קודש הקודשים. קדושת העולם אשר מרכזו בקודש.

שנה - הקב"ה יוצר בראשית עיטור את הבריאה בנורה וכתרה - השבת. מרכז לכל קדושת הזמן, השנה, השבת שבת קודש ומועדי ה':

נפש - קדושת האדם, חביבים ישראל שנקראו בני מלוקים.

יהודי המשמר שבת בכל אהר שני מעגלים נפגשים בו, קדושת הזמן וקדושת האדם.

אך מקום אחד המאחד כל הקדושות בולט, קדושת האדם מישראל קדושת הזמן וקדושת המקום וזאת בעלית כלל ישראל לרגל המקדש של פועמים בשנה במקום אשר יבחר ה'. כל הקדושות נפגשות יחדיו. וזהו: "כעיר שחוברה לה יחדיו".

ד. ונמשך עד שתתחבר יחדיו העיר והשכינה, יחדיו עם הקב"ה ממש. "עתידי הקב"ה לישוב כגורן, וצדיקים יושבים לפניו. כהאד דתינון סנהדרין עשויים כחצי גורן עגולה" (ויקרא רבה יא. ח.).

מאמר חז"ל זה טעון הסבר. מאי משמע עתידי הקב"ה לישוב כגורן וצדיקים יושבים לפניו וכן הסנהדרין יושבת בחצי גורן עגולה?

אמנם בדרך הפשט טעם הדבר כדי שיראו זה את זה.

דבר המערכת

כשנה עברה לה מעת הקמת קול פהיכל, בחודש תמוז תשפ"א. בשעת כתיבת השורות, בית קדשנו ותפארתנו למרבה הצער עדיין חרב, ושועלים מהלכים בו.

עדיין.
אבל דבר נבנה בליבתינו. ההכנה, הרצון והציפייה!

'בדור זה היתיי בלוא לעולם' - התבטא הג"ר שמחה הכהן קוק זצ"ל, עת סיים בהצלחה בס"ד את אחת המערכות שערך למען קדשי ישראל - 'בדור בו משיחיים את הקרקע, מתכוננים ומחילים לבנין בהמ"ק ולביאת משיח צדקנו'.

בגליון זה אכן התכבדנו במאמר שהשאר אחריו הג"ר שמחה זצ"ל, השייך לעניינינו.

כלידי רחובות, עוד מעת הוינא טליא הייתי מתלחה לאבי מורי אל מסיבות החג, בישיבתו של הגר"ש או בביתו. באירועים אלו הנושא המדובר היה תמיד - השראת השכינה בישראל, על המשתמע מכך.

...וזהו היה פוצח בניגון היודיע: **ונראהו עין בעין בשבוא אל נהור, ככתוב - אהה, הההה**-----
כי עין בעין ----
יראו בשבוי ה'
צ ו ו ! ? !
זה לא היה עוד איזה ניגון 'לכבוד יו"ט'... זהו מהלך כל החיים. כל הקשיים והנסיגות, - הכל הכל הרי בשביל גילוי כבודו יתברך. מי שרוצה, רואה גם עכשיו שביבי גילוי מכבודו. וכי יש מה שאינו רוצה?...

'...ונאמר -
ונגלה כבוד ה'
וראו כל בשר יחדיו כי פי ה' דבר!...

כמה וכמה אלפי פעמים, ללא כל הזנמה - שורר הגר"ש זצ"ל את שיר חייו הלזה. אילו היה אלף שנים פעמים לא היה חבל ממונו. זוהי הרי משאת חיי האדם עלי אדמות - התגלות השכינה הקדושה בציון!
כמה לא מפתיע היה מה שספירו בני המשפחה בדמעה לאחר הפטירה, כי בשנותיו האחרונות של הגר"ש, כשכוחותיו כבר לא עמדו לו, היה זועק מתוך שנתו - **'שכינה הקדושה!...!**
'ציון!...'

למדנו פרק ברוממות ההשגות ובעוצם התשוקה הנוראה האמורה להיות לאדם עלי אדמות - לראות בשבוי ה' לציון, גם הנוב קצת - את גודל התפקיד המוטל עלינו בתקופתנו. להכין את עצמנו ואת סביבתנו, ליחל ולצפות לבנין בהמ"ק וביאת משיח צדקנו בבב"א.

עיקרו של גיליון זה עוסק בדיני נסכים, וגם במציאות שהשתנתה מזמן חז"ל לזמננו. תופסי התורה ואנשי ההלכה די בכל אתר ואתר מוזהמים לברר את הנושאים - אשר בקרבו ממש נוגעים לכל אחד ואחד מאתנו - ולעניין בהם כדרכה של תורה. לתגובות בעניין יין יש לשלוח להרב גרינברג כפי שמופיע בתחילת מאמר הנוכח. הבאנו גם דברים בעניין שמן הזית בימינו, שאף בהם יש לעיין ולדון וכמו בכל חלקי תורתנו הקדושה. ויה"ר שאכן במהרה נראהו עין בעין בשבוא אל נהור.

א. בימים אלו התגלה כתב ידו של הרמח"ל בו נמצאו תקטו"ו תפילות כמנין "ואתחנן". בתפילה קפ"א הוא כותב: אל אחד יחיד ומיוחד סודי המרכבה שלך סדרת למעלה לגלות כו"ל אור כבודך כו"ל ואלה שאמר בהם: "על חומותיך ירושלים הפקדתי שומרים כל היום וכל הלילה", וזה "תבנה חומות ירושלים". ירושלים של מעלה וירושלים של מטה בסדר זה מתוקנים שהרי המרכבה שלך להאיר בהם אורך לכל העולמות... ותבנה אותה שלא יהיה להם עוד נפילה... והיטיבה ברוצונך את ציון תבנה חומות ירושלים" זה רצון העליון יחוד שלך אף סוף, ברוך הוא... ביחודן זה תהיה בונה חומות האלה שלא יאה לרן חורבן, וכמו שיהיו נבנים למעלה כן יתגלו למטה ויעשו הכל חיבור אחד להיות יחד שלך מתגלה בכל העולמות כ"א.

ירושלים הבנויה כעיר שחוברה לה יחדיו!

"על חומותיך ירושלים הפקדתי שומרים כל היום וכל הלילה". "תבנה חומות ירושלים" - פסוקי תפילה נפלאים. בפשטות אנו מבינים אותן חומות, המורח והמערב הצפון והדרום - אלו החומות תבנינה ותשמרנה. אך מה נפלאו דברי תפילותיו של רמח"ל המבאר את הפסוקים באורח שונה לחלוטין. בתוספת הסבר ומימך חדש. על "חומותיך" ירושלים, תבנה "חומות" ירושלים לשון רבים. בלשון המתייחסת לירושלים של מעלה הבנית והולכת - וכנגדה ירושלים הנגלית והנראית הנבנית כנגדה. ואם חלילה אין היא נבנית כנגדה הרי שאין הבנין איתן דיו ואינו מובטח להיותו בנין נצח!

ואם אכן מכוונתו כנגדה הרי שאתה של עיר"ך ירושלים, וירושלים של מטה נבנית והולכת בדייקנות כנגד זו של מעלה - הרי מבינה בבנינה ככל הדעות שהם וישפה, כדון וכדין נבנית ירושלים שכן מהותה "חברה לה יחדיו". לאבי מתגלה אורו של הקב"ה, ובנין קודש זה הוא השמירה לחומות ירושלים שבגינתן יאה בנין של נצח נצחים. מה נורא הוד הוא ענין אחדות וחיבור של הקודש שאל עיר הקודש והמקדש. "כעיר שחוברה לה יחדיו".

ב. "ישמתי כדכד שמשותיך" א"ר שמואל בר"ר נחמני פלגי תרי מלאכי ברקיעא גבריאל ומיכאל, ואמרי לה תרי אמוראי במערבא ומאן אינון יהודה וחזקה בני ר' חייא, חד אמר שוהם וחד אמר ישפה אמר להו הקב"ה: להו יהו

כדין וכדין". שהם - יוסף, ישפה - בנימין (ב"ב ע"ה).
פרש"י שם: "ואע"פ שמקרא זה קדם לבני רבי חייא טובא התנבא שכדברי כל המפרשים עתידה להבנות. "ישמתי כדכד שמשותיך ושעריך לאבני אקדה, וכל גבוהך לאבני חפץ וכל בניך לימודי ה' ורוב שלום בניך".
כעיר שחוברה בבנינה ככל הדעות שהם וישפה, כדון וכדין נבנית ירושלים שכן מהותה "חברה לה יחדיו". לאבי יתכן שירושלים תבנה רק "כמאן דאמר אחד"...

1. ליוסף אמר וממנה ארץ ומלאה ורצון שוכני סנה. יוסף בעל החלומות - עומד בניסיון אשת פוטיפר, היינו כחולמים. הוא משנה למלך דודוא לאחי. בנימין - ישפה - יפ-שה, הכוהו גבב בן גבת. זכה להיות אויפשוין לשכינה בחלקו. שהארון בחלקו, קודש הקודשים.

כמה חידושים בהלכות נסכים המתבארים בספרי הנביאים והכתובים הגאון רבי ישעי' כהן שליט"א מראשי ישיבת עטרת יוסף

המקדש (ה"ב) פסק דעל נסכים הבאים בפני עצמון אין אומרים שירה. וכתב ה"כסף משנה" דכיון דהויה איבעיא דלא אפשיטא פסק הר"מ לקולא. אבל ה"מרכבת המשנה" כתב דהרמב"ם מפרש שנפסט שם שאין שיר על נסכים הבאים בפני עצמון.

ונהנה ה"מנחת חינוך" (מצוה רצ"ט אות ו' במהדור"ח) כתב שכל הספק הוא רק כשנסכים יין לחוד, דבהא איכא למימר שכל שתיה לחוד בלא אכילה אין אומרים שירה, אבל אם הקירבו מנחת נסכים בהדין נסיון היין ודאי אומרים שירה, דמה לי אכילת אומרם או אכילת מנחת נסכים.

ולפ"י מתבאר נפלא לשון הפסוק, דע"י שנברכת האוכל מביא א-להינו שוב אין אומרים שירה, ואם יפה' עם יפה' נסכים מ"מ על שתיה לחוד אין אומרים שירה עד דאיכא בהדיא אוכל, דהיינו נמנחת נסכים. (ומיהו לפ"י אין לשון המצור"ד מודקדק שהוא תלה הדבר במה שאין יין).

ובספר תהלים (מזמור קל"ד א') נאמר: שיר המעלות הנה ברכו את ד' כל עבדי ד' העומדים בבית ד' בלילות. ובתרגום: הא ברכו ית ד' כל עבדי ד' דד' קדימיך על מטרות בית מקדשא דד' ומדבחיין בלילון. משמע שמפרש שהיו אומרים שירה. וקשה דהא אמרי' בערכין (י"א א') דאין שירה בלילה, וילפינן לה מקרא.

ונהנה הרמב"ם השמיט הרך דינא דאין שירה בלילה, ובארור הליקוטי הלכות תלמיד (דף ט"ו א') מדה"ס בזבח תודה ד"ה אף) וה"מנחת חינוך" (מצוה שצ"ד אות ג' במהדור"ח) דס"ל לדליגא אין שום מצב של דין שירה בלילה עד שהוצרך קרא למעטו, שהרי אין שירה אלא בזמן ניסוך, ואין נסכי קרבן קרבים אלא ביום כדאמר' התם (ב"ב ב), אבל נסכים הבאים ממתם עצמם אין בהם שירה וכמו שפסק הר"מ וכנ"ל.

ומיהו לפמ"ש ה"מנחת חינוך" הנ"ל דדוקא ניסוך יין לחוד אין שירה, אבל כשמקטירין עמו מנחת נסכים יש שירה, שפיר משכ"ל מצב של חובת שירה בלילה, כשהקטירו מנחה עם הנסכים, ונימא דע"ז אתי המיעוט שאין שירה בלילה, והדרא קושיא לדוכתא אמאי השמיט הר"מ דין זה דאין שירה בלילה, ז"ע, ועיין תוס' ר"ה (דף ל"ב) דמוכח מדבריהם שאין שום אפשרות של שירה בלילה, וכ"כ ה"מגן אברהם" (סי' קל"ג סק"ז), ואין שלא יהיה מאחר שאין שירה בלילה אין מפרש הפסוק שהיו משבחים בלילות.

וע"ק שהרי את ראש הפסוק מפרש על הלויים השוערים בביהמ"ק, ומה ענינם לשירה, הא אמרי' בערכין (דף י"א ב') דמשורר ששיער חייב מיתה, וכן להיפך.

וצ"ל דמה שתרנגם שהיו משבחים אין הכוונה לשירה, אלא היו עוסקים בספיור שבו שם למקום כל הלילה, וכן נראה ב"אבן-עזרא".

שירה בנסכים הבאים בפני עצמון

בספר יואל (פרק א' ט"ו) נאמר: הלאו נגד עינינו אוכל נכרת מביא א-להינו שמחה וגילו. ופישה ה"מצות דוד" שעל שמחת השיי יאמר, כי הואיל ואין יין לנסך על מה יאמרו הלויים בשיר. וכתונו למ"ש בערכין (י"א א') שאין אומרים שירה הלא על עם, ואמנם קשה דבתרגום חתיב נגד עינינו אובל נכרת, ותרנגם שירה ינתן עבודה, שהוא תבואה, ולא הוזכר בפסוק יין, והנה בערכין (דף י"א ב') מספקא לן בנסכים הבאים בפני עצמון אם אומרים שירה או לא, ובגמ' לא אפשיט בהדיא. והרמב"ם (פ"ג מלי

מצות נסכים ומקום הקרבן

הקרבת הנסכים אינה בתרי"ג כמצוה למעשה, ופירש הרמב"ם (סה"מ שורש יב) הטעם שהיה ראוי למנות חלקי כל מצוה מצוה בפ"ע, והביא דוגמא למצוה הקרבנות עולה שהיא מצוה אחת וכוללת: "ושישחטה ויפסיטה, ויזרוק דמה על תואר כך, ויזריק חלבה ואח"כ ישרוף כל בשרה, עם שיעורו כן **מסולת בלוּלה בשמן, ושיעורו כך ומיין הוזהר הנסכים.**" לומר צורת הקרבן קוללת שיביע עלמה. ולכן ה"ם חלק ממצות הקרבן.

פינחס התורה את הנסכים הנדרשים לכן על קרבן ב"ע. וכפי פינחס במצוות המיזבחין והמוספין חוזה תורה בכל חג על כמות נסכים של כל קרבן, וחזרה זו שבפ' פנחס צריכה ביאור, מדוע לא סמך על המפורש בפ' שלה שבה כל דשני הנסכים.

אפשר לומר שהטעם הוא שנסכים ומוספין רק בקרבן שאינו חובה, כמו שדרשו (מנחות ז'): "לפלא דר' או נדבדה (שלה טוג), ובא בנדר ונדבה טעון נסכים, שאינו בא בנדר ונדבה אינו טעון נסכים". ולכן הוצרך הכתוב בפ' פינחס לרבות כל קרבנות הציבור אף שהן חובה. אך עדין קשה למה פירט בכל יום ויום את הנסכים, ולא אמר באופן כללי שקרבנות הציבור צריכים נסכים כיחיד?

וְלוֹמַר שְׂכַשֶׁם שֶׂבְכַלֵּל מִצוֹת שׂוֹרְכֵי הַקֶּרְבָּהּ כִּדְמֵיהֶּנּוּ וְהוּא כּוֹלֵל נְסִיכִים, כַּךְ בְּכַלֵּל מִצוֹת הַקֶּרְבָּת הַתְּמִיד וְכֵן הַמוֹסֵף שֶׁל שַׁל מֵעוֹד - שֵׁי חַיִּיב בְּהַבָּתָּא נְסִיכִים, עַד שֶׁבְקִרְבֹּנוֹת צִיבּוֹר מִצִּיבּוֹיָן נְסִיכִים מִשְׁתֵּי מִצְוּת: מִשּׁוֹם כִּי אֵינָה, וּמִשּׁוֹם מִצוֹת תְּמִידִין וְהַמוֹסֵפִין. וְיֵשׁ תּוֹסֵפֵת לַמַּעֲשֵׂה מִצְוֹת אֵת שֶׁל קִרְבָּנוֹת צִיבּוֹר. שֶׁהַחֹבֶה הַלְבִּיא אֶתֵּי נְסִיכֵי עוֹלָה, דוֹקָא דָק עִם הַקֶּרְבָּן, כְּמִשָּׁר"כ רַבִּינַי "וְלֹא הַנְּסִיכִים מַעְבְּרִין אֶת הַחֹבֶה, אַלֵּא אֵבֶר מִזֵּית קִרְבָּנוֹ הַזֶּה וְנַסְכּוֹ אֵחָר עֵשָׂה יָמִים, אַחַד יָחִיד וְאַחַד צִיבּוֹר". וְכֵן דְּרִישׁ "וּנְמַחְתֶּם וְנַסְכִּיחֶם לִילָלָה, וּנְמַחְתֶּם וְנַסְכִּיחֶם אֶפְרַיִל לְמַחֵר" (מנחות מד.). וְלִפְרָז"י נִתּוּסַף מִצוֹה לְצִיבּוֹר הַלְבִּיא נְסִיכִים יָחֵד עִם הַתְּמִיד וְהַמוֹסֵף בְּאוֹתוֹ יוֹם וּבְאוֹתוֹ סֵדֵר שֶׁל מַעֲשֵׂה הַקֶּרְבָּה, כְּמוֹ שֶׁמּוֹרָשׁ בְּקִרְבָּן הַתְּמִיד כִּיצֵד מִעֵלֶן אוֹתוֹ לְמַזְבֵּחַ, וְכְמוֹ שְׁאֵמַר וְהוֹסֵד הַקֶּרְבָּת הַתְּמִיד "הַשָּׁשִׁי בְּקִרְבֵי הַנְּתוּנִים בְּבוֹךְ, וְכָרְעִים עַל גְּבִיהֶן מְלַמְּלֵה. הֵן' כְּסוֹלֵת, הַשְּׁמִינִי בַּחֲבִיתִים, הַשְּׁתִּיעִי בִּינָן" (תמיד לא.).

וּמוֹכַח בַּזֵּה מִדְּעוֹת הַקֶּרְבָּת הַנְּסִיכִים דוּחָה שְׂבֵת, וְהָרִי לְכַאוּרָה אֵינָה חֵלֵק מִמַּעֲשֵׂה הַקֶּרְבָּה שְׂקִיבֵה לָה זֵמַן, וְיֻכַּל הַקֶּרְבָּת נְסִיכִים אֶף אַחַר כְּמָה יָמִים, כְּמִשָּׁר"כ הַרְמַבַּ"ם (ב"ב, ל"א) לְמַעֲשֵׂה הַקֶּרְבָּנוֹת ב"ב, "מִבָּיִת אִדָם קִרְבָּנוֹ הַזֶּה וְנַסְכּוֹ אֵחָר עֵשָׂה יָמִים אֶחָד יָחִיד וְאַחַד צִבּוֹר". אֲלֵא שִׁיהַ מִצַּד מִצוֹת נְסִיכִים שֶׁל הַקֶּרְבָּן, אֲבָל מִצַּד מִצוֹת קִרְבָּנוֹת צִיבּוֹר, הָרִי כֵּן לֹא מְחַיִּב קִרְבָּנוֹ וְנַסְכּוֹ. וְהוּא מָה שֶׁנִּלְמַד מַחוּרַת הַתּוֹרָה עַל כָּל הַנְּסִיכִים כְּבָל עַם יָמִי הַמוֹעֵדוֹת, שִׁבְיֵא אֶת הַנְּסִיכִים יָחֵד עִם הַקֶּרְבָּה.

עֵינֵן נוֹסֵף שְׁנֵיתֵן לְלַמּוֹד מִהַתְּוַסֵּת שֶׁל הַמִּצְוָה לְהַקְרִיב נְסִיכִים עִם קִרְבָּנוֹת צִיבּוֹר, הוּא **מְקוּם נִיְסוֹךְ הִיָּן**. שֶׁלִּשׁוֹן הַרְמַבַּ"ם (מַעֲשֵׂה הַקֶּרְבָּנוֹת ז'א): "וּמִנְחַת נְסִיכִים אֵינָה טְעוּבָה וְלֹא תִּנּוּפֵה וְלֹא תִּנּוּפֵה וְלֹא תִּנּוּפֵה וְלֹא תִּנּוּפֵה וְלֹא תִּנּוּפֵה וְלֹא תִּנּוּפֵה מַלְה, וְכֹלֵה נִשְׂרֵפֵת עַל מִזְבַּח הַחַיִּיז, וְיִתְּנֵסן קַדְוֵי, וְיִתֵּן הַזָּבֵחַ, אֵיֵן נוֹתֵנִן אוֹתוֹ עַל הָאֵשׁ אֶלֵּא **מַגְבִּיהֵ יְדוֹ יוֹצֵק עַל הַיֵּסוֹד וְהוּא יוֹרֵד לְשִׁיתָן**". וְהִשְׁתַּי הַרְבַּב"ד ז' הֵן שִׁיבּוֹשׁ שֶׁלָּה אֵיֵן יוֹצֵק עַל הַיֵּסוֹד, אֲלֵא **בִּסְפֵל שֶׁ לִּין** שִׁיַּה הַרְבַּב"ם מַעֲרִיבַת דְּרומית עִם סְפֵל שֶׁל מִים שֶׁל נִיְסוֹךְ הַמִּים בַּחָג'.

הַרְבַּב"ד חוֹלֵק אִיפּוֹעַ עַל דְּבָרֵי הַרְמַבַּ"ם שֶׁמִּנְסַף עַל הַיֵּסוֹד, מְכַח הַמְּשַׁנֵּה בְּסוֹכַה (מח) שְׁאֵמַר: "שְׁנֵי סְפָלִים שֶׁל מִיַּם הֵיָּן, וְכִי וְהוֹדָה אֵיֵין, וְכִי סִיד הֵיָּן, אֲלֵא שֵׁהוּ מוֹשְׁרֵינָן פְּנִיָּה מִפְּנֵי הֵיָּן. כִּמֵּין שֶׁן חוֹטְמֵינן דָקִין, אַחַד מַעֲוָבָה וְאַחַד דָק, כִּדִּי שִׁיְהַ שִׁנְיָהֵן כְּלִין בְּתָב אַחַת. מַעֲרַב שֶׁל מִים, מוֹזְרָחוֹ שֶׁל יַיָּן". וְכֹדַרֵי הַרְבַּב"ד אִמְרוּ בִּסְפָרֵי (פ' שֶׁלח) "וְיֵינן לְנַסֵּךְ חַצִּי הַיָּין אֶשֶׁה רִיחַ נִיחוּחַ לַה'. **עַל גְּבִי סְפָלִים**, אֶתָּה אוֹמַר עַל גְּבִי סְפָלִים אוֹ אֵינוֹ אֵלֵּא עַל גְּבֵי הָאֵשִׁים, אֵם אִמְרַתָן כֵּן נִמְצָאֵת כְּמַכְבֵּת אֵת הַמְדוּרָה, וְהַתּוֹרָה אֵמַרְתָּ 'אֵשׁ תְּמִיד תוֹרַךְ עַל מְזַבֵּחַ לָה' תַּכְכְּבָה' (ויקרא וו.) הַא מֵה תִּל' אֶשֶׁה רִיחַ נִיחוּחַ לַה' - עַל גְּבִי סְפָלִים".

וְהַנָּה הַרְמַבַּ"ם עֲצֻמוֹ הַבְּיָא אֶתֵּי הַמְּשַׁנֵּה בְּסוֹכַה וְכַתֵּב בְּעֵינֵי נִיְסוֹךְ הַמִּים (תְּמִידִין יז) "וּבִקְרָן דְּרומית מַעֲרִיבַת הִיָּה מִנְסֵךְ לַמְּעַלֵּה מַחְצֵי הַמִּזְבֵּחַ וְהַכֵּל יוֹרֵד לְשִׁיתָן... וְשֵׁן סְפָלִים שֶׁל שִׁכַף חַי מִים, וְעֵרַבְהָ בְּרִיחַ בּוֹ מִיָּמִים, וְמוֹזְרָחֵהּ הִיָּה בְּהֵיָן שֶׁל נִסָךְ, וְהִוּוּ מְנוֹקְבִין כִּמֵּין שְׁנֵי חוֹטְמֵינן דְקִין, וְשֵׁל מִים הִיָּה נִקֵּב שֶׁל דֵק מַשֵּׁל יַיָּן כִּדִּי שִׁכְלָה הַמִּים עִם הֵיָן אַחֲדִי". (וכן כתב (מַעֲשֵׂה הַקֶּרְבָּנוֹת ז') "שֶׁלֵּה בְּדַרְיָם הִיָּה **קָרַן דְּרומית מַעֲרִיבַת מַשְׁטַת לַמְּעַלֵּה**: נִיְסוֹךְ הַמִּים שֶׁמִּנְסָכֵינן בַּחַג, וְנִיְסוֹךְ הִיָּן שֶׁל נְסִיכִים". וְהִיא כְּתֵב שֶׁהַנִּיְסוֹךְ חָלֵק לַמְּעַלֵּה. וְכִ"כ בְּסֵדֵר הַעֲלָתָה אִיבְרִי הַתְּמִיד

יין לנסכים לפי מציאות זמננו - חלק ב' ה' ה' הלכה ולא למעשה

בגיליון הקודם נתבאר שיש להקטין יין לנסכים דווקא במקרים רוגליות ועבודות, מקרקע שאינה מזובלת, מבית הבעל ושאינו רזע בין הגפנים. הרהבנו בטעמי דינים אלו, וגם בשינויים שהיו בזמננו בחלק מההנחיות הטכניים.

את הענבים סוחטים מיד עם בציירתם יחד עם עורמיין אותם על הגג או בתוך המרתף (תוספתא). היין מביאים אותו נקי ללא קמחיים וציפין עלייו וללא משקעי שמרים (משנה מנחות, גמ' ב"ב

1. בזמן בית שני הקפידו שלא לכוּנס את היין בחצבים גדולים ולא ש ממלאים את הכלי כולו (כמבואר במשנה לרש"י כתי' ולרע"ב הטעם משום שכלים אלו היו גונמים את טעם היין, ואילו לרש"י הנדפס, מלאכ"ש ותפא"י, זהו משום שעם פתיחתן היין מתחיל להתחמץ). והשתמשו בכלים קטנים יותר. במשנה (שם) וברמב"ם (שם) מוזכר שכנסו את היין רק בחביות קטנות, ואילו בתוספתא (שם), מוזכר, שכנסו את היין דווקא בכרדיות בינוניות ולא בחביות קטנות [הבגמ' מנחות ז'] משני סבוכים בחביות לרות בינוניות. ובביאור דברי הגמ' (על הרמב"ם (שם) ביאר שהחביות הבינוניות בלוד היו כחביות הקטנות בכל מקום. בהר המוריה (שם) ביאר שהגמ' התכוונה לחצבים גדולים ולא לקטנים, ואילו בזבח תודה [על לויטוי הלכות הלח"ח מנחות (שם) ביאר, שהכונה בדווקא לחביות בינוניות, ואפי"כ דין כחביות קטנות ולא חצבים גדולים]. גם הקפידו שלא למלאת את החבית עד תומה, משום שרצו שהכל היין יתנדף אל החלל הפנוי וכך עוצמת היין תישאר בתוך היין, ובשוונה מחבית מלאה אשר עוצמת היין מתנדפת ממנה החוצה (שם). הנדפה בלישון המעשה היא עמידה, והוא הליך מלשוניו בה 'ננדפת' מתפרשת כהתפוסות החוצה. ועיין [תו"ט] המוכיח זאת מההרגום בשרי השירים ד' [1].

[ונהג בזמנינו הדבר אין בתוך יין מבוזבז, ומה שיחפה לחמצן רק במצבת את היין ומוסכנת אותו. ושמעתי מד"ר אלישיב (שיב') דרורי לבאר, שיתכן שחופעה זו מתאימה לכדי חוס' (שאיננו משתמשים בהם כיום), כי האלכוהול יוצא במקרה שהחבית מליאה עד תומה. ולחילופין, אם נאמר שהיין בעבר יוצר מענבים עם רמת סוכר גבוהה מאשר בזמנינו, ובהתאם לכך שאר ביין ירכו בוה של אלכוהול וסוכר, א"כ מובן דברנו מחשיפה לחמצן, ואף אפשרו זאת, וכפי שגם בימינו חושפים יניות פורט מווקים לחמצן באופן מבוקר.

ואני חשבתיו אולי לתרץ, כפי שביארנו בס' ד'יני יומץ' ענבים ס' ספח, פ' שהיין היה משיך לתסוס מעט בחביות גם לאחר אטמינות הסופית, ולפ"ז יתכן לומר שהתפתח ז' חמצנו (SO) הנפלט בתסיסה שימש כגז השומר במטעיות על היין התחממות עז לפתיחתו ולפי"ז הכוונה שביארנו שם בקרא' א' שייך נשמר גם כיום על ידי כוה' יז, ויתכן כי 'הכל היין' היינו גז זה הנפלט מהיין בזמן התסיסה, ואף צמיגו שהוא קרוי בראשונים 'הכל היין'.

ולעניינו - יתכן שהחבית מליאה עד תום איזה הגז היה מוכרח להתנדף אל מחוץ לחבית (דרך נקבוביות עדינות שאינן קיימות בבקבוקי הוויכנית האטומים שבמינינו, שמקורה הוא ב' מקורם חוסן בקירבוק שאינם משפיעים עליו, (כיום להתחממות, משא"כ כאשר ישנו קצת רווח אליו אוי הגז מגיע אליו ונאצר בתוכו).

עוד מובא בגמ' שהקפידו על צורת העמדת החביות. לרש"י שם לא היו מניחים את החביות זו ע"ג זו אלא זו לצד זו בכדי שחבית אחת לא תשפיע על חביתה במקרה של קלקול, ולהרמב"ם הליך, הניחו צ' חביות צמודות כאחת בכדי שישפיעו ועיצמו זו את זו בעוצמת היין.

[בזמנינו: לכאורה כל ידיון זה שייך בעבר כשהיו מאחסנים את היין בכלים שונים, שאטמינותן לא היתה מן המוצלחות, משא"כ בזמנינו היה נשמר בבקבוקי צווכית אטומים לסביבה, ובשימרה המרבית מפני חמצון היין, א"כ לכאורה אין כל צורך להקדיש בהם על קו המילוי. סוג הבקבוקים של מוקם אחסון בקירבוק שאינם משפיעים עליו, (כיום להקדיש היא רק שהיין אוחסן במקום קריר וחשוף).

2. (מנחות פז. ד"ה קמחים) זהו עובש, שהוא ית' שם י' וכן לובן היין, ואילו להרמב"ם שפי"ז מהו כמו גרגרי חיטה המצוי רק בני הולכי דרכים, או ביין הגדוד שבא"י (על צליין שכלל הדעות (למעט רוב יוסי ב"ר יהודה) היין היה הוא יין טוב, והפסול הוא רק בקמחים, ובשוונה מייך שעלה עליו קרום לבן וירחו חומוץ המעדי שהיין כולו החל להתחמץ, ובכלל בייך קוסס הפסול להלן).

[בזמננו: הרב איש צעשטיין בדק האם יש בזמנינו כאלו קמחים, וגילה שיש לבן שבזמנינו [התוסס ללא קליפות הענבים] אשר טעם בתוך חביות עץ - (לא נייטוסת מקובל) - העלה שככה לבנה מורקם של קמח ממש [אשר נוצרה, לכאורה, מפוסלות הענבים שלא הסתגנה קודם התסיסה, ורק התסיסה (בציורין האינטונרציה עם חבית העץ) גורמת לה להיפרד ולצוף, וכבשאר מאלכים שההרתחה הראשונה העלה על פני התבטיל קץץ ולאכלן] [אמנם לא אירוע האדם לא מוצאים את, אם משום שהיא מתרבת עם הפוסלות ממהל של שאריות הענבים, ולא משום שאינם מתסיסים אותו בחביות עץ, או שבאמת לא קיימים ביין אדום כאלו קמחים].

3. מפוסלות המשנה מנחות והגמ' ב"ב ששמע, וכן דעת הש"ס' ע"ג"ב ס"ג, שיהא קל לחתילה, וכן הבין הובח

בעקבות ספר "משנת תורה" פי' הלכתי על התורה ע"י הרב המחבר ר. מ. ש.

למזבח המיזבח (ד,ו) 'הלששה עשר מעלה היין של הנסכים'. והדברים סותרים את מה שכתב פרק על הנסכים שמונח על היסוד ולא המעלה בעמלה. וצ"ע.

ונ"ל ששני המקומות כשרים, ואם ירצה מנסך ליסוד, ואם ירצה יעלה למזבח וינסך משם. ותכלית הניסוך שיגיע היין ליסוד ולשיתין, אלא שיכול גם לשפוך למעלה. והחילוק הוא בין קרבנות יחיד. שהמזבח היא מצד השלמת הקרבן, והן נתינות לקיים בלטה. לבין קרבנות ציבור שהמזבח היא מצד חובת היום של התמידין והמוספין, ולכן יש להעלות את היין למעלה ולנסכו בסמוך למקום הקרבנות, להורות שמקיים בזה מצות היום עם הקרבן.

וכיבה נוספת לכך ששמוך בקרבנות ציבור למעלה, שיש מצוה לתקוע בחצוצרות ולומר שירה על קרבנות הציבור, וזה מתקיים בשעת הניסוך, כמש"כ הרמב"ם (תמידין ו,ה ע"פ תמיד לג): "ואחר החביתין מעלין את היין לניסוך, וכשהיה הניסוך אומרים הלוי השיר, ומכין עומדרין במיני ניגון שבמקדש, ותוקעין תשע תקיעות על פרקי השיר. כשהיו נותנין לו למנסך, הן שני כהנים עומדין על שלחן החלבים ושתי חצוצרות בידן, והסגן עומד על קרן המזבח הסודרין בידו ותקועו והרועי ותקעו, ובאו ועמדו אצל זה המזבח על הצלצל, אחד מימינו ואחד משמאלו. שחה המנסך לנסך, מניף הסגן בסודרין. הקיש זה בצלצל ותקעו אלו בחצוצרות ודברו הלויים שירה, הגיעו לפרק תקעו והשתחוו כל העם בשמחה. על כל פרק תקיעה תהיה חצוצרה, וכל התקיעות שיהי התמיד תשע". מבואר שבזמן הניסוך מתקיימת מצות השירה והתקיעה, ולכן עשו לה פיסוסים שייך על המזבח. והנה הרמב"ם לא הזכיר את הספלים בתיאור המזבח בפ"ב מהל' בית הבחירה. וכן פכר"מ מידות פ"ג,א לא הזכירים, משמע שאין כאן מקום הקרבה מסויים, אלא שנהגו לנסך שם כך מהטעמים שאמרנו, להראות שהם מצות היום, ולפרסם כי יש להקטין שהוא בכלל השירה.

וראיה נוספת מדיוק לשון הרמב"ם שבנסכים של היחיד, כתב "מגביה ידו יווצק על היסוד", כתב להגביה, כיון שאין קרוי ניסוך אלא דבר הנשפך מרחוק, וזה ההבדלת היד למעלה. אך בעינינו נסכי התמיד כתב "שחה המנסך לנסך מניף הסגן בסודרין". הרי שמונח בשיחיה כדי שייסוף לתוך הספל מומש' יושפך ליסוד. והטעם שנסכים של קרבנות ציבור הבאים מגובה המזבח לשיתין אינם צריכים הגהת היד כלל, אלא לשחות ולנסך.

בתוכן המצוה של הניסוך - יש להבין מן הכתוב בספר בראשית המזבח על הארבה העתיד לבא ולאכול את כל היבול. "הכרת מנחה ונסך מבית ה' אבולו כהנהים משרתי ה'... הלא נגד נעינו אוכל נכרת מבית א-להינו שמחה ויגיל" (ויאל א' ט-טו...), ופירש במצוות דוד ובמלכ"ם שכיון שאומרים את השירה על היין, כשאין נסכים בטלה שמחה **שבועודה**. ולמדנו שחלק השמחה שבועודה נמצא בניסוך היין ובשיר, וכך אמרו "מנין לעיקר שירה מה תורה... רב מנחה וממחא, תחת אתר לא אעבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב, איהו היא עבודתה בשמחה ובטוב לבב; והיו אומר: זה שירה" (ערכין יא). ואמרו "מנין שאין אומרים שירה אלא על היין - שנאמר ותאמרו להם הגפן החדלת את תירוצה המשמח אלהים ואנשים, אם אנשים משמח - אלהים במה משמח? מכאן, שאין אומרים שירה אלא על היין" (ברכות לה).

ולמדנו שבנסכים נמצא חלק השמחה של העבודה, והטעם, שהקרבן עצמו הוא מה שאדם מנסל עצמו לה', כנודע מטעם הקרבנות שחושב כאילו הוא מקריב עצמו. אבל הנסכים משמען שמביא את יינו לה', ובא בזה להורות שהשמחה שיש לאדם בטעמו ביין, היא עצמה השמחה שבועודה. ואי"כ הקרבנות נסכים מלמדת שבועדת ה' היא שלמות ושמחה לאדם עצמו, וכך צריך לעבודו בשמחה ובטוב לבב.

בזה יובנו דברי הגמ' "כל הקורא קריאת שמע בזה תפילין - כאילו מעיד עדות שקר בעצמו. אמר רבי אחי בר אבא אמר רבי יוחנן: כאלו הקריב עולה בלא מנחה וזבח בלא נסכים" (ברכות יד:). צמעות ק"ש היא העדות על אחדות ה', ובה האדם מוסר נפשו לה' - בכל נפשך. וכשקורא עם תפילין שהם עטרת תפארת לאדם, הרי הוא מראה בזה, שהסתירות לה' היא עצמה כבודו התחלתו, בגלות האידואו. כמו שהנסכים מריאים שהעבודה היא שמחה ושלמות לאדם עצמו.

הג"ר פינחס גרינברג שליט"א מח"ס דיני היין ומויץ הענבים ייתן לשלוח הערות למייל 3007489@gmail.com או לטל' 077-2007489 ורמב"ם פ"ז ה"ו).
כשר בדיבדב ענבים:
יין הליטטיין (משנה). [לרש"י כתי' שהענבים הצטמקו בשמש יותר מדי, ולתוס' הללו מוגדרים כצימוקים, ואילו ענבי הליטטיין הם ענבים שעדיין מחוברים לעץ ומצטמקים בשמש].
יין צימוקים' (משנה שם ורמב"ם שם פ"ו ה"ט).

תודה (שם ד"ה אינו), ותמה, מדוע הרמב"ם ציין את כפסול ולא הדגיש שהפסול הוא רק לתחילה בעוד שבדיבדב היין עם הקמחים שבפיה כשר. אולם יש משמעות שלרמ"א ועוד פוסקים לא מביאים את הקמחים עצמם אפי' בדביבד. וצ"ע.

4. בבית שני הקפידו לקחת את היין משלישה ומאמצעה של החבית. בהתאם למשנת' שהיין העליון עלול להכיל קמחים והיין התחתון עלול להכיל שמרים. הריש"י בביאור השני (שם ד"ה משלישה) ביאר, שלקוח את היין מהחבית האמצעית במרתף ולא מהחביות שבצדדים. והרמב"ם כתב שלוקח מאמצע החבית האמצעית מבין שלושת החביות שהנחנו זו על זו.

עוד הקפידו במקום נקיבת הנקב להוצאת היין; בהיות שלוקחים את היין מאמצע החבית וכנ"ל, יש למקם את הברו באופן שיצא רק היין שבאמצע, וע"כ; לתוו"ט (מנחות פ"ח מ"ד ד"ה משלישה) עושה את הברו באמצע השליש האמצעי, ואילו לרש"י במנחות (שם בביאורו הראשון) עשו אותו מתחת לשליש האמצעי. באופן שלוקח את כל תכולת היין שבעלשליש האמצעי. ובדברי יחזקאל (שם) מיישב את ביאור התו"ט. שגם כאשר לוקח מאמצע השליש האמצעי עדין יכול להשתמש עם כל תכולת שלי של החבית. משום שהחביות מיצרות עד פדנות מקומרות. כך שהחלק האמצעי רחב בהרבה מפי החבית ושוליה. עוד הקפידו באופן, עצירת הגזוב את זרימת היין מהברו, היינו שבהתאם להני"ל אזי שככלה היין השלישי האמצעי והגיע שכתב הלובן שיע"ג השמרים (ש'לרש"י ד"ה משלישה) קצת מהם נמצאים למעלה, משום שאחרת לא יתכן שיש יצאו דרך הברו שאינם בתחתית] לצאת - היה מקיש בקנה. עשר זאת ברמיה כדי למנוע דיבור ע"י היין שעלול להשפיע עליו לרעה [יש לצייין שהשפעת הדיבור על היין נחקרה והוכחה גם בניתוח שלולן]. בתוספתא מנחות כתוב שהשתחל לובן השמרים לרדת, הרי"ז פסל את כל היין שירד, ודינו כפסולת המזבח, והקושרה בקנה היה בכדי לרמוז להביא יין אחה.

[בזמנינו: לראות כל ידיון זה היה שייך רק בעבר כאשר לא היו אמצעי סינון משוכללים, ועל כן בכל יין נמצאו משקעי שמרים (כפי שהתבאר בספרנו סוף פרק א' ובנספח ג'), ואילו זהו גם סיבת הקמחים שעל פני היין. משא"כ כיום שהיין עובר סינון משוכלל עד שהוא צלול לחלוטין גם לאחר תקופת זמן, אין ענין בכל זה].

5. בזמנינו: יש לעניין גם יין 'בציר מאוחר' של היום נתחב לייך הליטטיין או לא. מצד אחד תיאור המשנה בהצמקת ענבים במחומר תחת השמש זהו בדיוק אופן עשיית יין 'בציר מאוחר' כיום, ולפ"ז יין 'בציר מאוחר' פסול לתחילה למזבח, מצד שני, הרשב"ם ב"ב (צו: ד"ה הליטטיין) כתב [יש מתוק וחלש מאוד]. [חיינו לשולח האלכוהול], וכן בזבח תודה (מנחות שם) כי בפסול יין הליטטיין לתחילה, בגלל מתיקות הרבה עד שנחשל ולא קראת כ"כ "כשר", ודינו כפי מגיתו. והנה לפי המציאות בזמנינו עודף סוכר אינו אמור לעצור את פעילות השמרים [המעלה את רמת האלכוהול] אא"כ הסוכר מגיע לרמה גבוהה של 50% - 60% שאז נמנע מהשמרים להתפתח [ומסיבה זו - דבש או רכז הענבים שמרים אלו חומרי שימוך], וכיום אין יין ברמת סוכר גבוהה שאיננו, ואף אם יעשו יין מענבים צימוקים ביתרה, הם יוכלו להגיע רק ל'כפסול' כפי הליטטיין לתחילה, בלתי מתפתחת, ולאלכוהול עולה לרמה המאקסימלית. ועודף הסוכר נשאר בלייף [בספרנו דיני היין ומיץ הענבים פרק י"ב] - אינו נתחב לייך הליטטיין שעיקר חסרונו הוא חולשת האלכוהוליות, ויהיה כשר לתחילה למזבח. וצ"ע.

יש צליין שכיום ברוב יינות 'בציר מאוחר' קיים חסרון אחר, שעוצרים את תסיסות באמצע ע"י הוספת אלכוהול, ובהז הוא שוה לכאורה יין מגיתו. כמבואר בספרנו פרק י"ב (מלבד הנידון על עצם הוספת האלכוהול, ע"ש פרק ג').

6. לרדב"ז (ע"פ הרמב"ם שם) ש-ת"ת ה'כ"ב (ס"ג צ"מ), בעיר אבני נור (חי"ד ס' ק"ג אות כ"ח) ש-ת"ת אמיר נעם (ד' ט') ומשכנות עיקב (ס' ק"ו) מדובר בין שנסחט שצימוקים, אולם הרשב"ם (סי' ה') התשב"ץ (ש"ת ס"ו פ"ה ויבין שמועה באמרו תפ"כ ה"ד) המב"ט (ח"א ס' רנ"ב, והביאו בנו מהרה"ט ח"ב או"ח ס"ו פ"ה) "וכ"ה ב"ב"ב נבד"ה מג"א ופכ"ה ס' סת"ב ס"ק ו', וכן בש"ת היע"ץ (ח"א ס' ע"ג) דלא כאביו הח"ה מג"ב (סי' ע"ה ס' ס"ג) נקטו שהמים בהם של הצימוקים הנפכים בטבעם להיות יין, הן לענין יין ושהן לענין החלחב כמי פירות שאינם מתחממים את המצא, משום שנשתנו מבריתן, וכפי שהמים החודרים אל הענבים משתינים מבריתם [וכן נראה פסות הגאונים והראשונים שהובאו בספרנו נספח ח' שדמו את יין הצימוקים של נסכים ליין הצימוקים של המזבח. ולאורה זהו כד' הרשב"ם בב"ב, מאירי ב"ב שם ד"ה אין, ר"ף פסחים קז, רא"ש ב"ב פ"ו ס' ה', שביאור, שמדובר במים ששור בהם

יין מענבים שלא התקיימו בהם הלכתחילה דלעיל.

תמד שמרים [בתוספת רבע נזולים על מי ההשריה] (גמ' ב"ב שם).

כשר בדיעבד ביון:

יין כושי [נוטה לחררות] (משנה שם ורמב"ם שם פ"ו ה"ט) [לכאורה בזמנינו לא מצוי יין זה]. יין סמוק⁷ [ולרשב"ם ולריטב"א המובא בבי" ס' ע"ב ובנמו"י ב"ב שם אף יין לבן. ודלא כתשב"ץ בדעת הרשב"ם המכשיר אף לכתחילה יין לבן מבריותו, וכ"ש יין סמוק⁸] (גמ' ב"ב שם).

צימוקים עד שקלטו המים את טעם ולחלוּת הצימוקים ונהפכו להיות יין].

אמנם גם ראשונים אלו מדגישים (כמו בדני קידוש בספרנו שם) שצריך שהיה בצימוקים לחלוּת היכולה לצאת מהם כעין דבש, משא"כ צימוקים יבישים לגמרי והשושו במים אין יוצא מהם רק טעם בעלמא.

7. זהו וינש יין [בורק] [שנפסל לכתחילה בברייתא בריטב"ם (ב"ב צו: ד"ה חמר הבבאי בתוס' שם), ובגורתם הראשונה של הרשב"א והריטב"א (שם), אשר פירושו יין 'מלבין' משלון בורק / בורקנו. אמנם הרמב"ן, הר"ן והרמ"ה הפוסלים יין לבן אף בדיעבד גרסו יין 'בודק' [שנפסל לכתחילה בברייתא בב"ב], וכן הביא הרשב"א והריטב"א בגורתם השניה, היינו משלון שחוק ובודק את כל חדירי הגוף.

ולפ"ז מתורצת קושיית התוס' דלעיל, משום שליון בודק השחר בדיעבד אין שום שייכות ליין לבן ששאל עליו ר' כהנא את רבא ופסלו רבא [ובנמו"י ב"ב הקשה שלדעתם היתה הגמי' צריכה למנות זאת בפסולים בב"ב]. אמנם בשו"ת התשב"ץ (ח"א ס' פ"ה ד"ה אלא) לא הסכים לביאור זה, אלא הוכיח שאופן הלימוד של רבא בגמ' בב"ב ובפסחים"מ"א תראה יין כי יתאדם" הוא רק לכתחילה ומצד מצוה מן המובחר, וגם זה רק כלפי יין לבן מחמת קלקול, וכיון ישן, ושני המיעוטים של רבא מהפסוקים הם בדרגה שווה, ואילו יין לבן מכרייתו הרי הוא כשר לכתחילה למזבח ולקידוש [ולשיטתו נקט התשב"ץ כגריסת הרשב"ם 'בורק', משום שמדובר בין שנתלבן מחמת גרירתו ולכן כשר רק בדיעבד, משא"כ יין לבן מבריותו הרי הוא כשר לכתחילה]. ודבריו שמדובר בין סמוק, הם ע"פ ר' ירשב"א, ריטב"א, רבינו גרשום (ד"ה בורק, חמר), הפרדס (שער תשיעי פ"ח ס"ב), ויתכן שגם לר"ן והרמב"ן (בדמכות בב"ב ובב"ב ס' ע"ג). דהנה הקשה התוס' שם, שאם פשוט שייך בורק כשר בדיעבד, מדוע במשך הגמ' שאל ר' כהנא את רבא מה דין חמר חיוורין, והרי כבר דנו בה הברייתא כשנקטה את יין בורק, והרשב"ם תירץ, שבאמת יין בורק זהו יין לבן הכשר בדיעבד, רק שר' כהנא לא שמע את הברייתא הנוכחית (ולכאורה גם הוא שהשיב לו לא שמע זאת, בין אם נסביר שפסלו לכתחילה ובין אם פסל בדיעבד]. ואילו הר"ן, הרשב"א והריטב"א רבינו גרשום והפרדס (שם) ביארו, שייך בורק אינו יין לבן ממש, אלא הכוונה ליין קצת לבן וקצת אדום [היינו לכאורה צבע של יין סמוק גם בזמנינו], ולכן הוא כשר, ור' כהנא ששאל את רבא זה היה בין לבן ממש, וע"ז ענה לו רבא שהוא פסול [המעין בריטב"א יראה שנקט ש"יין שלנו אינו לבן כשלא, ולכאורה אין כוונתו על יין של דורו אלא על היין שבמקומו, וכביאור רבו הרשב"א ושאר הראשונים].

8. בזבח תודה (שם ד"ה איכה) הקשה אם יין בורק זהו יין סמוק א"כ הר"ן בכלל יין בורק, ות' שייך ישן שנחלש צבעו עם הזמן ועדין טוב ליין בורק שצבעו האדום חלש מתחילת ברייתו.

תגובה בענין יין לנסכים

מאת הגאון רבי מרדכי אליהו שליט"א



בגיליון הקודם הובא שלא יוכלו לנסך יין מיד כשיבנה הבמ"ק כיון שהיינו שלנו טמאים. והעירו לנכון דנסכי ציבור דוחים את הטומאה, כמו שדוחים את השבת. ואכת' יש לדון אם נסכי ציבור דוחים טומאה אף שלא בזמנו. דאף דנסכים ואיברי ציבור קרבים בטומאה [כדאי' ביומא ז,ו], שמא היינו דווקא באותו יום, אבל אם לא הקיבו את הנסכים באותו יום רק לאחר כמה ימים, י"ל דכה"ג ודאי לא ידחה טומאה, וצ"ע. [ועי' חזו"א תמורה ס' ל"א סק"ד].

והנה כדי להקריב ובהרה צריך שכל הכלים יהיו הטורים, דמדרבנן הוצרך לגת טמא אף אם לא הוכשר. ואת הכלים הטורים (כגון מפלסטק) אך מי שמפעיל את המכונה זב, בפשטות אינו מטמא בדיסט, דחביש כעין כח כוחו, ונתבאר מזה באורחות דעת.

אחד הרבנים שליט"א

ג. האחרון: היות האחרון, יש שפירש'ו שהוא הנלקט בסוף מתחתית האילן, דכיון שהוא בגובה הבית אין החמה זורחת עליו כה"צ ואינו ראוי להתבשל כל צרכו לעולם, ויש שפירש'ו שהוא מותר הזיתים שנלקטו בשניה, שאינם ראויים להבשיל אף בראש הגג. וכדי שבישילו, צורבם (ע - נוסטם) בבית הבד שיתאממו ויבשילו בהם השמן, ויתרכו שיהיו נוחים להוציא מהם את השמן האגור בהם, ומנגבם בראש הגג ממוהל היוצא מהם ממתת תמימות המיעוט, ואחר כך מוציא מהם השמן. תהליך הפקת השמן נחלק אף הוא לשלושה, וחלוקים הם בכשרותם ומעלתם, ואתם התלמים זהים הם בכל ג' מיני הזיתים שמנונו לעיל, ומנו בו שתייה מינים. שלושה היוצאים מזית הראשון ושלושה היוצאים מהשני ושלושה מהשלישי, ונחלקו רבנן ורבי יהודה בתהליך הכשר למנורה והעדיף למנחות. להלן התהליך כפי שפסק הרמב"ם.⁶

⁶

הראשון: כותשים^{6א} את הזיתים ונותנים אותם בתוך⁷ הסל כדי שיוזב השמן דרך נקבי הסל בלא הפסולת. השני: טוענים את המותר בבית הבד ונותנים עליהם קורה⁸ למצויו השמן הכנוס בהם, ומסננים השמן מן הפסולת⁹.

השלישי: טוחנים שוב את המותר נותנים בקורה ומסננים השמן מן הפסולת.

שמן הכשר למנורה הוא רק השמן היוצא ראשון מכל שלושה מיני הזיתים שמנונו לעיל, ולמנחות כשרים שאר השמנים, אלא שיש בהם חילוק והפרש וכפי שיתבאר להלן. על אף שכל שלושה הראשונים כשרים למנורה, ושאר זית מותר לעליל, וכפי שמשמתי ביתי שבנין בש המיזב בתנאים טבעית ללא ביטולין - וסדר דירוגם כך הוא:

שמנים למנורה: א. היוצא מן היות הראשון, ב. היוצא מזית שני, ג. היוצא מזית שלישי¹⁰.

שמנים למנחות: א. הראשון שבראשון, ב. השני שבראשון והראשון שבשני, ג. השלישי שבראשון השני שבשני

והראשון שבשלישי, ד. השלישי שבשני והשני שבשלישי, ה. השלישי שבשלישי.

כעת נדון בשמנים שלנו האם ראויים הם למנחות, הגידול אינו לגבי איכות ותנאי הגידול (שאינו מעכב בלא"ה, וגם ברובו מתקיימים בו u1499 כל אלו רוב התנאים) אלא לגבי הפקת השמן, ותחילה נציג את העובדות הנוגעות לענינו.

א. בתהליך מסיקת הזיתים אין הבדלה בין זיתים שבראש האילן, באמצעו או בתחתיתו, וכמו כן לא כל רש"י.

8. המפרש והרמב"ם הלכה ח'.

9. הלכה ח' והלכה י'.

10. בדוקא, והיינו כר' יהודה, אמנם לרבנן שרי אף לטחון.

11. היינו כרבנן, דלר' יהודה צריך שיתון בדפני הסל, כדי שיצטל יוטר.

12. היינו אף קורה וכרבנן, דלר' יהודה צריך לטעון באבנים ולא בקורה, ובפשטות לר' יהודה אינו ראוי לטחון את הזית, וגבי שמן שני מבואר להדיא בפ"י רש"י עה"ת (שמות כ"ז פסוק כ') ובפסקי הרי"ד יכול לטחון.

13. הנה ענין הסינון לא נזכר בגמ', ונראה כן מסבא, ואולי ניתן לומר עוד, דאף סינון השמן הראשון הוא מכורח המציאות, אלא שלר' יהודה נתחדש שיטתו בדפני הסל דוקא, דבהכי הוא צליל סופי, ולי"ע.

14. רדב"ז הלכה ח', וכן מבואר במאורות הגר"א מנחות סוף פרק ט'.

ירושלים הבנויה - כעיר שחוברה לה יחדיו - המשך

אך עדיין צריך הדבר תלמוד, שיראו את זה טוב יותר היה אילו ישבו בעיגול הלא אז יראו ממש זה את זה. שאלה זו בא המדרש ליישב. סנהדרין יושבת כחצי גורן ולא במעגל שלם וכל כך למה כיון שבמקדש היא יושבת [בשלישית גרית], כי מציון ורצת תורה. חצי גורן - סנהדרין ורצת חצי הגורן השני פנוי הוא, אך נאמרו שאינו פנוי. שם נודע בשערים בעלה השכינה על הבנויה בשיראל. בעלה כיון להשראת השכינה בשיראל. וכתב נפקות עיניו לראות ולבנו להבין: שני חצאי גורן לשיבת הסנהדרין. חצי גורן לאנשי הסנהדרין, והחצית השנייה לקב"ה כבבדו ובעצמו.

סנהדרין והשראת השכינה - "כעיר שחוברה לה יחדיו",

ה. ירושלים - יראה - שלם. ואמרו חז"ל ("בר"ר נ"ו ט"ז"): "אברהם קרא אותו "ראה" שנה" "ויקרא אברהם את המקום ההוא ה' יראה".

שם בן נח קרא אותו שלם. אמר הקב"ה אם אני קורא אותו יראה כשם שקרא אותו אברהם שם ומלכי צדק מתרעם. ואם אני קורא אותו "שלם" אברהם הצדיק מתרעם, אם אני קורא אותו ירושלים כמו שקראו שניהם "יראה-שלם" - ירושלים.

לא יעלה על הדעת - אומר הקב"ה - ששמה של עיר"ק יקרא כשיהא "איש צדיק מתרעם" שהרי ירושלים היא "משוש כל הארץ" וירושלים היא עיר שחוברה לה יחדיו, לכן בעצם קריאת שמה יש בה שם שקראה אברהם ושם שקראה שם יחיד.

וחייבם אנו לבאר, שם קדם לאברהם והוא קרא לעיר"ק שלם. אח"כ קראה אברהם יראה, וצריך היה לקרותה שלם - ירו, ומדוע קראה הקב"ה יראה ואח"כ שלם - ירושלים.

אלא ששתי סיבות לדבר. "יראה" היא הכנה לשלמות, ואין שלמות בלא יראה. אברהם אביו אשר בו נאמר "הנה גא ידעת" כי ירא אל-הים אתה" הוא הנותן את השם יראה שכוללת בו גם ראה גם יראה. ומחמת סדר העבודה לא איש ישראל, והקדמה היראה לשלמות.

זאת ועוד אברהם קרא לה יראה, ואימתי קראה אברהם אביו בזה השם - לאחר עקידת יצחק. עקידה של מסירות נפש עד סוף כל הדורות. שם אשר ניתן בעת עקידת יצחק אוני יכול להיות שם שני. וגם שם בן נח לא יתרעם "ואם את שם ירושלים יפתח ב"יראה" שהוא השם של העקידה, ורק אח"כ כתוצאה ממסירות הנפש נגיע ל"שלם" ח"ו השלמות.

ועתה לפי דרכנו נמצאו למדים כי אחת היא העיר אשר הובי"ת בכבודו ובעצמו הוא הקורא לה שם - וזאת ירושלים:

ויסוד השם "כעיר שחוברה לה יחדיו". יחדיו שני השמות המורים דרך השלמות והאחדות.

כאשר הגיע הזמן לקרא שם לעיר הקודש והמקדש, קורא הקב"ה ב'שיר השירים' לירושלים "קול דודי דופק - פתחי לי אחותי רעיתי יונתי תמתי".

וכנסת ירושלים למרובה הצער משיבה ואומרת: "פשטתי את כתנתי איככה אלכשה רחצתי ארגלי - איככה אטנפם".

מיד לאחר מכן מתחזקת כנסת ירושלים ואומרת "קמתי אני לפתוח לדודי ודדי חמק עבר", כנסת ישראל מחפשת לחזור בלב שלם אל הקב"ה בחבונות ירושלים, והנה, "הכוני פצעוני שומרי החומות", "אם תמצאו את דודי מה תגידו לו", כנסת ישראל מחזרת אחרי שומרי חומות ירושלים ואומרת להם, מה תגידו לו: "שחולת אהבה אני". פי"ש" שם: "ותיר אמרש הכוני פצעוני, גדול יותר מזאת צערה של כנסת ישראל שלא חזר עדיין הקב"ה לאהבה שאבה הקב"ה את כנסת ישראל לפני חורבן הבית והמקדש".

וכאשר "בונה ירושלים ה'" - אומרת השכינה: איך יקרא הקב"ה את שמה של עיר הקודש והמקדש, אם אקרא לירושלים "שלם" אברהם אביו ע"ה יצטער שיקראו לירושלים ע"פ שמו שקרא לירושלים מלכי - צדק מלך "שלם".

ואם אקרא לירושלים כפי שקראה אברהם אביו "יראה" מלשון "ירְאָה", מלכי צדק יצטער, ועל כן קורא לעיר הקודש בצירוף שני שמותיה "ירושלים" דהוי כדון וכדון:

מקדם השיר"ת שם יראה השם שלם "יראה-שלם", משום שיראה הוא השם שקרא לה אברהם אביו ע"ה, על שם מסירות נפשו של אברהם בעקידת יצחק, שהיא נקראת כדון וכדון.

לכן נלצח נצחים קורא הקב"ה את שם של ירושלים יראה ורק אח"כ שלם: ומכאן שם הקודש קדשים "ירושלים".

ו. ואיש כי ימכור בית מושב עיר חומה" (ויקרא כ"ה ט"ו). 'איש זה הקב"ה, 'בית מושב' - הבית בו יושב הקב"ה זה ביהמ"ק, 'עיר חומה': זו ירושלים הרים סביב לה, 'והיתה גאולתי' ע"י ששפך הקב"ה המתן על עצים ועל אבנים ועי"ז ניצלו בני ישראל. (עי' תנחומא פ' בהר).

ואם אין ישראל אין ביהמ"ק ולא ירושלים, ולזה 'והיתה גאולתי' של עם וגאולתו של הבית, כי יש תקוה לאחריתך ושבו ננים לגבולם. "ברגע קטן עובתין" ברגעים של קטנות עובת הקב"ה אותנו כי הקב"ה מבקש את גדולתו של ישראל. "ברחמים גדולים אכבדן" רחמים של גדלות.

מהר"ם מ"ב ח"ו בס' "אלה מסעי" כתב על דבר תכונתה מיקומה של ירושלים ואומר: "כל המסתפק בזה הרי זה כמטיל מים בסקדשים". והוכיח שם כי האר"י הקדוש סמך ידו על קבר שמואל הרמתי, חצר המטרה ויד אבשלום, ואמר על בית החיים (בהר הזיתים) שהוא היה מקום שפך הדשן, ומפני כך ג"כ הוא מסוגל להיות בשר המת המתעבל בו וכלה תוך כ"ד שעות. והיונו לזה לקיים "וכיפר אדמתו עמו".

התרגשות מלוח אונתו בבוואנו תפילה ליד שריית בית מקדשנו המאחדת כעיר שחוברה לה יחדיו את כל בית ישראל, הרי מעולם לא זה שכינה מכותל המערבי. קרב היום בו בעה"ת נוכה לבית השלישי בהבונות וב"ה לא יהא צורך לכנות את ארבע החומות מסביב לרר הבית. די לנו בשלושת החומות של המקדש שהרי החומה המערבית כבר מוכנה ומצפה להקמת יתר החומות סביבה. כותל החורבן עומד כבר מזומן להיות לכותל הבנין במהרה בימינו.

"והיה באחרית הימים נכון יהיה הר בית ה' בראש ההרים ונשא מגבעות ונהרו אליו כל הגוים. והלכו גויים רבים ואמרו לכו ונעלה אל הר ה', אל בית אל-הי יעקב ויורנו מדרכיו ונלכה באורחותיו, כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים"

שמן הכשר למנחות - המשך

הייתם באם לכלל גמר בישראל.

ב. בראשית התליך כבישת היתים טנחים היתים כולם עם גרעיניהם, לאחר הטחינה עוברת העיסה להפרדת השמן מהגפת. ובהמשך עובר השמן כמה הליכי סינון. עוד ישנאן במיכלים ושם הוא שווה זמן מה עד לשקיעת שאריות המשקפיה, טרם מילוי הבקבוק עובר השמן סינון נוסף. והנה לגבי מנורה יש לדון מכמה פנים, האחד מחמת טחינת היתים. שהרי נתבאר לעיל שדעת הרמב"ם כרבי יהודה שאין לטחון את היתים כלל, ויש שכתבנו¹⁵ שהוא די האמור בשמן ולא מנהי שסיננו אחר כך, דהקפידה תורה שיהיה השמן צלול מעיקרו, אלא שיש לדון האם טחינה גסה זו נחשבת טחינה או לאו.

נדון נוסף הוא ענין טחינת הגרעינים, ויש לדון בו א: האם שמן המופק ממנו נחשב כשמן זית או לאו. ב: האם שייך בו ביטול"ג. ג. מה נחשב כטחינת גרעינים שיש לחוש שיצא ממנו שמן. אלא שלגבי מנחות לכאורה השמן יהיה כשר לכתילה, ואולי יש לומר שאף אינו נחשב כשלישי שבשלישי. לפי שהוא צלול ורך ביותר, אלא שעדיין יש לדון מחמת טחינת הגרעינים¹⁶.

15. עיין תורת הקדש שהביא בו ששה הרמ"א על התורה, וכן מבואר להדיא בדברי האלשין שכתב בזה"ו (שמות כ"ז פסוק כ') 'דעה הקדוש ברוך הוא כי יהיה השמן מתחלתו בשר הפרי ותאי השמן האגורים בו, וכך מנצלים את מירב השמן האגור זיתים ששמנם אגור בתוכם'.

16. דעת רבינו אפרים (ר"פ תצוה) דיש שם זית אף על הגרעין (הוסיף שהטעם שלא טחנו אותם משום שהשרמים זית.

17. מוט משמיה הדגריש"א (פניני תנוכה) דאינו בטל, ו"ע"ע תשובות והנהגות (ח"ו קנ"ו).

18. ובאמת שהדעת נוטה להכשיר, והטעם שהרי מטרם טחינת הגרעינים 1488 אינה נובעת רק משקוליו נחות אלא גם ובעיקר משום שחודי הגרעינים פוצעים את בשר הפרי ותאי השמן האגורים בו, וכך מנצלים את מירב השמן האגור בבית. השיקול למצות אף את השמן שאגור בגרעין אינו ריווח"ו יל"ע.

קו קול מהיכל 077-2115136 לשמיעת הוראות יש להקיש * בתפריט הראשי לפרטים בכל ענייני העלון: 050-4127660 או במייל: kol40X20@gmail.com

כל תפלתן של ישראל אינו אלא על בית המקדש

הגאון רבי אשר דרוק שליט"א - נמסרה בשלוחה 3 לקראת זמן קיץ

איתא במדרש (ב"ר פ"ג) "כל שיחתן של בריות אינה אלא על הארץ - עבדת ארעא לא עבדת, וכל תפלתן של בריות אינה אלא על הארץ - מרי תעבדי ארעא מרי תצליח ארעא, כל תפלתן של ישראל אינו אלא על בית המקדש - מרי יתבני בית מקדשא מרי מתי יתבני בית מקדשא". כשחז"ל באים ומגדירים את עיקר שיחתם של האנשים הוא על הקרקע שבזמנם היתה מקור פרוסתם של הבריות שהיו כולם איש תחת גפנו ותחת תאנתו. וכן תפילתם היתה על הצלחת יבול הארץ - 'מרי תעבדי ארעא, מרי תצליח ארעא'. אבל מהו כל השיח והתפילה של ישראל - אינו אלא על בית המקדש 'מרי יתבני מקדשא, מתי יתבני בית מקדשא".

מצד חלק ה"ישראל" שבנו, כל תפילתן של ישראל על ביהמ"ק שזה אומר כבוד שמים, ביהמ"ק אומר שהשגמה שלנו זוכה לקבל את חלקה בשלמות. הקרבנות - תמידים כסדרן ומוספין כהלכתן, כל קרבנות החובה והנדבה, הקשר לרבש"ע, השלמה מבחינת תורה מבחינת תפילה ומבחינת תיקון המידות, כל השלמות של האדם היא ברמה אחרת בזמן המקדש.

וכמו שאמר הגר"א "זללה"ה שיש לו השגה בתנא אבל אין לו השגה ביהודי פשוט בזמן הנביאים, וכונתו היא באדם פשוט בזמן המקדש, שהכל היה נראה אחרת. ולכן כל תפילתן של ישראל היא על ביהמ"ק.

רחם על ציון כי היא בית חיינו, ב י ת ח י י נ ו, כי לישועתך קיוונו כל היום - זוהי הצפייה והמשאלה הפנימית של החלק היהודי שבנו לזכות לראות בקרוב בשב"ד לצינון ברחמים, שנראה 'וראו כל בשר יחדיו כי פי ד' דבר', שנראה את הקב"ה חוזר ברחמים רבים לירושלים. הנושא הוא מחבר אונתו גם כיום, וגורם לנו שגם היום תהיה לנו השפעה מהמקדש.

כמו שרש"י אומר על הפסוק בקהלת (יא ב) "תן חלק לשבעה וגם לשמונה כי לא תדע מה יהיה רעה על הארץ" - ומבאר רש"י, תן חלק לשבעה - קרבנות צבור של שבעת ימי פסח, וגם לשמונה - של שמונת ימי החג, כי לא תדע מה יהיה רעה - אם יחרב הבית ולא תקריבו עוד ויעילו הראשונים. דהיינו שהקרבנות שהקריבו בזמן שהמקדש עמד על עמדו, כהנים בעבדותם לויים בדוכנם וישראל במעמדם - משפיע עד היום - ויעילו הראשונים".

וכן על הפסוק בתהלים (נ ב) "לא על זבחיך אוכיחך ועולתך לנגדי תמיד" מבואר בתרגום, אמר הקב"ה, לא אוכיחך על כך שלא הקרבת לפני בגלות, אלא העולות שהקריבו אבותיך לפני, נמצאים לנגדי תמיד - עד היום הזה.

אמנם דברים אלו "שמועילים הראשונים" - תלויים עד כמה ובאיזו מדה קשורים בגעוגים בלב בצפייה ובתפלה למקדש, כמו שהגמ" בסוכה (נה): אומרת "אמר רבי יוחנן: אוי להם לגוים שאבדו ואין יודעין מה שאבדו, בזמן שבית המקדש קיים - מובח מכפר עליהן, ועכשיו מי מכפר עליהן?" כיון ששבעים פרים שהקריבו ישראל בחג הסוכות נתן קיום לשבעים אומות. ושמעתי מהג"ה רבי גדליה אייזמן זצ"ל ששאל, וכי אנוחנו שאנו יודעים מה שאבדנו וכי לא אבדנו? מה מועיל מה שאנו יודעים? וענה על כך, שההבדל הוא גדול, כיון שמי שאינו יודע מה אבד, אבד לגמרי. אבל אנו שאנו יודעים מה אבדנו ומתגעגעים ומחויבים ומשתוקקים ולא עוזבים את הצפייה, הרי זה גורם לכך שאנו יונקים ומושפעים מהקדושה, והתועלת ממשיכה עד היום. שהרי הכלל הוא שכשדאם מחובר לדבר הוא מקבל ממנו, והכח הזה עומד מזמן שהמקדש עמד עמדו - וכדי לקבל את התועלת הזו "שהועילו הראשונים" - "עולתך לנגדי תמיד" - הדבר תלוי במדה שאנו מחויבים.

ולכן כמה נפלא הדבר ונוחף ששומעים דברי חיזוק בנושא זה שהוא בית חיינו שהוא כל תפילתן של ישראל, כה יתן ד' וכה יוסיף שתתברכה הבקשה, כדכתיב "ציון דורש אין לה" מכלל דבעי דרישה, כדי שיתקן לראות את הבית השלישי בהבונותו, וכמו שכתב הגר"י עמדין "חי נפשי שכל הצרות והשמדות המבהלים הרעינים שהגיעו על בני עמנו, הסיבה היותר קרובה שלא מתאבלים מספיק על ירושלים ואפילו ביום ת"ב עצמו שכתנו את ירושלים". והרי זה פשוט כביעתא בכותחא וכמבואר בחז"ל שבכדי לקבל בחזרה את השכינה ואת גילוי האמת עם ביעור הרע מן העולם, צריכים לזה בקוש ורצון, ואם אנו מעוררים את עצמנו אנו מונעים שלא יצטרכו להעמיד עלינו מלך קשה חמנו שיגרום לכך שנתעורר ומעצמנו נעשה זאת, ונזכר "לבבכי יבאו ובתחנונים אובילם" (ירמיה ח' ט), שניהי מצידנו מחכים ומקוים, נבקש נתחנן ונצפה ויעזור לנו הקב"ה לחזק עיניו על בליבנו ובלב כל בני ישראל להגיע לבחינת כל תפילתן של ישראל 'מרי מתי יתבני בית מקדשא' בכל עת ובכל שעה בשב"ד לצינון ברחמים אמן ואמן.

דברו על לב ירושלים

זכימי בין המינכרים יתאכל ויזכה אחר חלות היום כמו חלי שעה

[מ"ב ס"ט תקנ"א]

אם חלילה לא נזכה לבנין ביהמ"ק בימים אלו,

יתקיימו אי"ה כמידי שנה בימי בין המצרים כנס' **דברו על לב ירושלים'** לעורר את הכמיהה וההשתוקקות לבנין ביהמ"ק במהרה בימינו

בירושלים: בשיבת מיר בעז"נ של 'בית שלום' - מידי יום בשעה 2 בצהרים (למשך כ-25 דקות בערך) - דברים ישאו רבני הישה"ק שליט"א הקלטות מכינוסים אלו ייכנסו אי"ה לקו קול מהיכל בשלוחה 3.

בב"ב: בעז"נ של כולל חזו"א - מידי יום לאחר תפילת מנחה (משוער 1.50) (למשך כ-20 דק' בערך) - דברים ישאו הרבנים הגאוניים שליט"א. הקלטות מכינוסים אלו ייכנסו אי"ה לקו קול מהיכל בשלוחה 3.

בקרית ספר: בהכנס עטרת חיים רח' שערי תשובה 16 לא בכל יום - יש להתעדכן בטל' 0534166348

באחיסמן (גני אילון) - יש להתעדכן בטל' 052-7157842

והי"ו שזוכה במהרה לבנין בהמ"ק ולנחמות הנביאים הקדושים

הוצאות העלון נתרמו לע"נ ברוך בן ציון ב"ר נטע יעקב ז"ל

ולע"נ מרת רות רחל ב"ר יצחק דוד ע"ה

ולצלחת יונתן בן רחל ולאה בת רמית ברוחניות ובשלום בית